

РОЗДІЛ III.

Аудіовізуальні колекції музичного фольклору (історія, діджиталізація)

УДК 784.4(086.7):398(477)(045)

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2024.19.319760>

Олег Коробов

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7820-1492>

Старший науковий співробітник ПНДЛ етномузикології,
аспірант Кафедри історії української музики та музичної фольклористики
Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського
Вул. Архітектора Городецького, 1-3/11, 02000 Київ, Україна
Тел.: +38 097 9373496; e-mail: kiev.maestro@gmail.com

ПОЛЬОВІ БАГАТОКАНАЛЬНІ ЗАПИСИ В АРХІВІ КИЇВСЬКОЇ ЛАБОРАТОРІЇ ЕТНОМУЗИКОЛОГІЇ (1983–2024)

Стаття присвячена огляду колекції багатоканальних аудіозаписів народного багатоголосся, яке зафіксували в своїх експедиціях співробітники та студенти Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського.

При опрацюванні фондів Київської лабораторії етномузикології були встановлені не описані раніше факти багатоканальних записів (1983 – початок 2000-х років).

Основний масив колекції згромаджено в еру цифрової аудіофіксації (з 2009 року й донині). У статті також наведено власний доробок автора як звукооператора понад 60-ти сеансів цифрового багатоканального запису. Опис представлено у вигляді таблиць для кожного випадку аналогового і як зведена таблиця для цифрових багатоканальних записів.

Ключові слова: народна пісня, багатоканальний аудіозапис, цифровий аудіоархів, багатоголосся, фольклористична експедиція

Багатоканальні записи пісенного фольклору надзвичайно актуальні, оскільки дають важливу інформацію для мелоаналітичної та виконавсько-реконструкторської роботи.

Багатоканальний запис (далі – БКЗ) полегшує транскрибування нотного тексту, а відповідно й подальший аналіз музичних творів; допомагає розібратися зі складними формами багатоголосся та особливостями голосоведення (що буває непростом за умов тембральної «злитості» та подібності голосів).

БКЗ допомагає співакам-реконструкторам (як майстрам, так і початківцям) опанувати локальні пісенні стилі, надаючи можливість почергово прослуховувати на різних доріжках вокальні «партії» окремих співаків. Вслухаючись у партію окремого виконавця, легше «виловити» індивідуальні виконавські прийоми, розібратися з орнаментикою, специфікою місцевої діалектної вимови. БКЗ допомагає зосередитися на

найкращих співаках, виокремити їх з-поміж інших виконавців, можливо, молодших і менш вправних.

БКЗ дозволяє звертатися до цифрових методів дослідження звуковисотності окремих голосових ліній (без БКЗ ці методи ефективні лише для сольного виконання). Також у майбутньому дуже помічними можуть стати комп'ютерні програми просторового «розведення» аналогових мікшованих стереозаписів на окремі канали, що має велику перспективу як для мелоаналітики, так і для етновиконавства.

Наразі у загальному онлайн-доступі є професійні багатоканальні записи українського пісенного фольклору на сайті «Поліфонія» (Бот, 2014). Цей проєкт ініційовано у 2014 році Міклошем Ботом – угорським музикантом, головним менеджером Дому традиції Угорщини. Упродовж своїх експедицій він співпрацював з різними дослідниками-збирачами та інституціями (Національний центр народної культури

«Музей Івана Гончара» (2015–2018), Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка (партнери проекту з 2019 року)¹.

Результатом цієї діяльності є оприлюднення багатоканальних записів близько 2000 пісень з різних регіонів України. В основному це записи в раніше розвіданих селах, де були співочі гурти. Якщо у складі експедиційної групи був фахівець-етномузиколог, вдавалося записати багато творів різних жанрів за підготуванням наперед запитальником, акцент робився на питомому репертуарі. Але ці експедиції фіксують сучасний стан співочої традиції (2014–2024), яка вже зазнала багато втрат².

Багатоканальні записи попередніх десятиліть (1980–2010), коли збирачі ще мали можливість працювати з інформантами, народженими до Другої світової війни (1910–1930-х років народження), і коли зібрати хороший співочий гурт не становило особливих проблем, накопичено у фондах Проблемної науково-дослідної лабораторії етномузикології Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (далі – ЛЕК)³ та приватних колекцій її співробітників і колишніх студентів. Збирачі продовжують поповнювати фонди ЛЕК новими БКЗ, отриманими в польових умовах (у тому числі під час експедицій-розвідок).

Частково ці матеріали (і в цілому досвід польового БКЗ в ЛЕК, від перших спроб до повноцінних багатомікрофонних записів) були висвітлені у статті автора (Коробов, 2011). У згаданій роботі також детально охарактеризована економічно доступна авторська розробка багатомікрофонної гарнітури, за допомогою якої я фіксував гуртовий спів у польових умовах з 2009 року й донині⁴.

Під час подальшого опрацювання фондів Лабораторії⁵, у тому числі оцифрування аналогових касет і перегляду супровідних реєстрів і польових зошитів, виявлено раніше не оприлюднені факти БКЗ. Окрім того, навіть під час повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну ми не припиняємо експедиційної роботи і фонди ЛЕК продовжують поповнюватися новими БКЗ. Тому назріла необхідність оновити відомості про масив БКЗ, призбираний київськими

етномузикологами протягом останніх майже 50-ти років.

Метою запропонованої статті є огляд цифрової колекції багатоканальних записів пісенного фольклору (у тому числі оцифровані аналогові записи), що зберігаються у фондах Київської лабораторії етномузикології. Джерельною базою стали записи 1983–2024 років, які були зроблені співробітниками та колишніми студентами НМАУ імені П. І. Чайковського⁶. В опрацюванні матеріалів задіяні наступні методи: історичний, джерелознавчий, інтерв'ювання співробітників Лабораторії етномузикології (учасників експедиційних виїздів), безпосереднє спостереження під час власної польової роботи.

«Аналогова епоха» багатоканальних записів (1983-2004)

До спроб фіксації окремих співочих партій в будь-який доступний спосіб, записувачі вдавалися при кожній нагоді. Наприклад, у липні 1971 року Володимир Матвієнко в селі Крячківка Полтавської області (в експедиції Кабінету народної творчості КДК, за участі тоді ще студента Євгена Єфремова) записав ліричну пісню методом псевдо-багатоканального запису – «бігаючого мікрофону», коли на кожній наступній строфі мікрофон переносили до іншого співака⁷.

Втім, через спорадичність та принагідність таких технічних рішень, ми не завжди володіємо інформацією про здійснення БКЗ: це могло не відобразитися в супровідних документах, інформація з реєстрів могла бути не внесена в електронні реєстри або опис було втрачено. Часом, внаслідок відсутності в польових зошитах докладної інформації про обставини запису, ці нюанси не завжди зрозумілі для сучасного «прочитання». Власне, і запис міг носити характер «псевдо-багатоканального».

Деякі факти аналогових БКЗ згадуються, є частина матеріалів, але окремі канали й досі не оцифровані або відсутні – знаходяться у приватних колекціях різних учасників експедиційного сеансу (насамперед це стосується випадків, коли кожен збирач записував на власний диктофон і на власну касету).

Введення в користувацький обіг БКЗ аналогового періоду вимагає чимало часу через необхідність з'ясувати ситуативні й технічні аспекти конкретного сеансу (відновлення «сценарію» та схеми запису, реставрації оцифрованих матеріалів, зведення та мастерингу). Наразі ці записи можуть бути доступні для досліджень «за запитом».

Наведу найпоширеніші способи (у тому числі псевдо-багатоканальні), якими користувалися київські дослідники в «аналогову епоху» для запису народного багатоголосся (переважно в польових умовах). Деякі з них не втратили актуальності й донині⁸.

¹ Серед етномузикологів НМАУ до експедицій «Поліфонії» приєднувалися на запрошення М. Вертюк з Музею Івана Гончара: Є. Єфремов (2016, село Дніпровське Чернігівської обл.) та М. Скаженник (2018, село Велика Димерка під Києвом).

² Колективи при сільських будинках культури або й спонтанні гурти, співаки у яких народжені в 1940–1950-х роках, часто знають традиційний репертуар, але вже рідко володіють місцевою співочою манерою й стилістикою, на відміну від покоління їхніх батьків (Скаженник, 2018).

³ Лабораторія етномузикології, м. Київ.

⁴ До цієї розробки автора спонукала відсутність державного фінансування експедиційних досліджень ЛЕК та недоступність дороговартісної професійної апаратури.

⁵ Історія становлення та електронна реорганізація Аудіофонду українського фольклору Київської лабораторії етномузикології, науково-дослідницька діяльність співробітників ЛЕК і студентів Кафедри музичної фольклористики у 1992–2007 роках описані Іриною Клименко та Оленою Мурзиною у збірнику «Проблеми етномузикології», Вип. 3 (Клименко, Мурзина, 2008).

⁶ До 1995 – Київської державної консерваторії (КДК).

⁷ Поняття «псевдо-багатоканального» запису я вживатиму для позначення способів аудіозапису, які дають можливість «схопити» різні лінії голосоведення, але за організацією і технічним забезпеченням не є по-справжньому багатоканальними. В цілому я такі записи також зараховую до багатоканальних.

⁸ Актуальність цих методів у «цифрову епоху» пояснюється тим, що якісна апаратура продовжує бути досить вартісною і закуповується власним коштом збирачів. Як і колись,

Для гуртових сеансів були характерні такі прийоми:

- Метод «*блукуючого мікрофона*» (диктофона) – найпоширеніший псевдо-багатоканальний запис, коли у збирача був один записуючий пристрій. Тоді дослідник на кожній строфі переносив диктофон (або мікрофон-петличку) від одного виконавця до іншого (для виокремлення конкретного голосу). Цей метод практично не відображався в супровідних матеріалах (зошитах і реєстрах) через його типовість та частоту використання. Утім, такі записи надзвичайно важливі для нотаций та подальших досліджень. При опрацюванні матеріалів (оцифруванні, маркуванні та створенні мета-тегів для електронної бази даних) слід вказувати цю інформацію при її виявленні.

- *Однотимовий запис на кілька різних пристроїв* різних груп виконавців (по кілька співаків на одну одиницю записуючої апаратури).

- *Запис кількох «основних» співаків* з великого ансамблю на кілька пристроїв (наприклад, магнітофонів, диктофонів або мікрофонів), розподілених за функціональними партіями (заспів, основна лінія, вивід тощо).

Свої способи реконструкції багатоголосся були випрацювані для сольних сеансів:

- *Проспівування одного з голосів записувачем* для демонстрації співакою іншого голосу / голосів (досить популярний на сольних сеансах метод; якщо в реєстрі сольного сеансу бачимо повтор пісні, це може сигналізувати про псевдо-багатоканальний запис, коли за першим разом фіксується нижній голос, а за другим – верхній, який співачка «накладає» на спів збирача). Відомі випадки спеціальних виїздів до однієї співачки з метою реконструкції фактури (з попередньо записаними від неї і вивченими піснями)¹.

- При появі відтворюючої апаратури і можливості прослуховування запису одразу на сеансі став можливим метод, коли відбувається повторний запис пісні (часто – фрагменту з 2–3-х строф) з демонстрацією, наприклад, верхнього голосу на фоні попередньо записаного нижнього голосу.

Обидва ці способи почергового запису «партій» на сольному сеансі не втратили своєї актуальності й сьогодні.

Стилю охарактеризую багатоканальні (у т. ч. псевдо-багатоканальні) сеанси 1980-х – початку 2000-х років. БКЗ вкрай рідко ставали метою спеціальних експедиційних виїздів. Насамперед тому, що дослідники не мали відповідної апаратури. Проте спроби зафіксувати багатоголосний спів різними методами БКЗ здійснювали при найпершій ліпшій нагоді (найчастіше так

техніку беруть від усіх власників або власники з апаратурою збираються в експедиції разом. Інша причина повернення до простіших форм БКЗ (у тому числі псевдо-багатоканального) – згасання традиційної культури (про це див. далі).

¹ Такі експедиції були ініційовані на Чернігівщину І. Клименко (село Велике Озеро). Подібний експеримент здійснила й «Поліфонія», яка прагнула зафіксувати багатоголосся села Крячківка (Бот, 2017), коли до наявних двох місцевих співачок долучилися київські співаки-реконструктори (Сусанна Карпенко та Ігор Перевертнюк).

фіксували окремі пісні). Факти, які наразі вдалося встановити, відображені наприкінці статті у *Таблиці 1*, що містить таку інформацію:

- *Експедиція* – код експедиції відповідно до реєстру сеансів ЛЕК
- *Організатор* – установа та керівник (або особа-організатор) експедиції
- *Мета* – мета експедиції, в якій було здійснено БКЗ
- *Код* (шифр) архіву – шифри носіїв інформації (касет), матеріалів графоархіву ЛЕК
- *Дата* – дата сеансу експедиції
- *Місцевість* – область, район, село, де здійснено запис
- *Адміністративний код* – код села за довідником (Гринюк, Сидорін, 1987)
- *Учасники експедиції (сеансу)* – керівник, звукооператор та асистенти сеансу БКЗ
- *Апаратура для БКЗ* – магнітофони та мікрофони для БКЗ (за наявності відомостей)
- *Технічні характеристики* – тип запису та носіїв інформації
- *Метод запису* – використаний на сеансі спосіб БКЗ
- *Кількість співаків / ліній з БКЗ* – відображає кількість співаків і «каналів» БКЗ
- *Кількість пісень з БКЗ* – кількість одиниць запису і пісень (деякі пісні могли бути записані кілька разів, відповідно, пісень може бути менше, ніж одиниць запису)
- *Жанри* – загальна жанрова інформація з кількістю пісень
- *Характеристика матеріалу* – інформація про виконавців, особливості сеансу БКЗ
- *Характеристика якості запису* – якість оцифрованого запису БКЗ
- *Необхідні дії для опрацювання* – перелік подальших дій для підготовки матеріалів для користування.

У *Таблиці 1* наведено інформацію про БКЗ з восьми експедицій (8 сіл), що відбулися в селах Чернігівської, Черкаської, Київської та Житомирської областей. Перша з відомих мені експедицій відбулася в 1983-му році (це не враховуючи згаданих записів Володимира Матвієнка 1971 року). Керівниками експедицій і ведучими сеансів були викладачі та студенти НМАУ ім. П. І. Чайковського: Олена Мурзина, Євген Єфремов, Ірина Клименко, Олена Шевчук, Світлана Протасова (Копил), Олена Кубяк (Чекан) та Маргарита Скаженник. Збирачі вдавалися до різних способів БКЗ.

За період аналогових записів відзначу лиш одну цільову експедицію з метою БКЗ – це експедиція київського гурту «Древо» в 2003 році в село Збраньки Овруцького району Житомирської області (*Таблиця 1*, ЛЕК-03-08*ДРЕ). Виїзд у терен відбувся під керівництвом Євгена Єфремова. БКЗ було здійснено на портативні магнітофони із зовнішніми мікрофонами для обраних виконавців.

Такі записи потребують уважної реконструкції сценарію сеансу (створення блок-схем) за допомогою вивчення польових зошитів, укладених пізніше реєстрів експедиційних сеансів, інтерв'ювання учас-

ників експедиції і відповідної реконструкції картини запису, виокремлення каналів та мастерингу багатоканального цифрового представлення пісні.

Перехідний етап: поєднання аналогової та цифрової апаратури (2004–2009)

Характерною ознакою перехідного етапу є використання в процесі звукозапису як аналогової, так і цифрової апаратури (у тому числі на одному сеансі). Мені відомо про три експедиції за участю співробітників ЛЕК, на яких було застосовано БКЗ. Відомості про ці виїзди наведені у Таблиці 2 (вона укладена за тим самим принципом, що й Таблиця 1).

У 2004 році відбувся виїзд у село Теремці Чорнобильського району Київської області (зона відчуження), організований Державним науковим центром захисту культурної спадщини від техногенних катастроф (далі – ДНЦЗКСТК). Учасниками експедиції були Євген Єфремов, Сергій Марченко (оператор), Микола Семиног та Мирон Стахів (американець, на той момент – голова відділення Fulbright Ukraine у Києві). За спогадами Є. Єфремова, для загального запису на сеансі було використано спеціалізовану професійну аудіо- та відеоапаратуру, а за також за ініціативи Євгена Васильовича було здійснено запис виконавців на окремі рекордери. Копії записів (окремі канали) було згодом скопійовано на аудіокасети, які зберігаються в архіві ЛЕК. Детальнішу інформацію див. (Таблиця 2, Єфремов-2004).

До перехідного етапу зараховую також експедицію Ірини Клименко з ансамблем «Гуртоправці» у 2007 році в села Старі Коні Зарічянського району та Переброди Дубровицького району Рівненської області (Таблиця 2, ПРП-43-07=ЛЕК-07-05), та експедицію автора (спільно з Маргаритою Скаженик) у село Романівка Попільнянського району Житомирської області (Таблиця 2, Скаженик-2007), а також аналогові БКЗ при обстеженні сіл Лельчицького району Гомельської області.

Удаючись до проміжних підсумків аналогової епохи та перехідного етапу, дамо орієнтовну статистику пісенних жанрів, зафіксованих багатоканальним методом:

- календарно-обрядові – понад 50;
- весільні – близько 100;
- ліричні – понад 100.

«Цифрова епоха» багатоканальних записів (з 2009-го року)

Усвідомлення стрімкого згасання традиційної пісенної культури і поява цифрового аудіозапису, що дав можливість наскрізної фіксації сеансу, сприяли активізації пошуків більш професійних підходів до БКЗ. Основною ініціаторкою цього процесу стала очільниця ЛЕК І. Клименко.

З цією метою автор розробив згадану раніше багатомікрофонну гарнітуру і вже 15 років (з 2009) планомерно застосовує цифровий БКЗ у своїх експедиціях (це спільні поїздки з М. Скаженик та іншими співробітниками ЛЕК).

Епоха цифрових БКЗ розпочалася з 2009 року і триває донині. За цей період вдалося здійснити на понад 60-ти сеансах записи від 250 співаків. Це становить 109 годин звучання (щоправда, з розмовами, оскільки

після кожної пісні не раціонально припиняти багатоканальний запис, позаяк це ускладнює зведення). Загальна довідкова інформація про цифрові БКЗ наведена в Таблиці 3, яка містить такі позиції (устрій Таблиці 3 відрізняється від попередніх, адже опрацювання цих матеріалів лише розпочалося):

- *Дата* – код експедиції відповідно до реєстру сеансів ЛЕК
- *Область, район* (на момент запису), *село* – територіальна приналежність матеріалів БКЗ (може відрізнятися від місця, де здійснено запис)
- *Кількість каналів* – кількість ліній голосоведення, зафіксованих на сеансі БКЗ
- *Тривалість БКЗ* – загальна тривалість сеансу БКЗ (разом з опитуванням, словесною інформацією)
- *Пісень БКЗ* – загальна кількість зафіксованих творів
- *Календарно-обрядові, Родинно-обрядові, Ліричні* – кількість пісень за жанровими циклами (дані можуть бути неточними, оскільки спираються на польові зошити / листок збирача / чорнові реєстри та прослуховування аудіозапису)
- *Організатор* – установа-організатор експедиції (може бути й приватна ініціатива)
- *Ведучий сеансу, Асистент, Оператор* – учасники сеансу БКЗ
- *Video* – у цей період на всіх сеансах паралельно застосовано відеозапис (переважно на цифрові miniDV-камери, лише в останніх експедиціях було використано цифрову 4К-відеокамеру і запис у форматі mp4).

Географія цифрових експедицій значно ширша за попередні етапи: різні зони Полісся (у тому числі Берестейщина), Волинь, Східне Поділля, Середня Наддніпрянина, Степ. Керівниками й ведучими сеансів були науковці ЛЕК та випускники НМАУ ім. П. І. Чайковського: Ірина Клименко, Олена Мурзина, Маргарита Скаженик, Ірина Данилейко, Галина Пшенічкіна та Анна Коломицева. Всі записи здійснені за участі автора. В стінах ЛЕК здійснено БКЗ від співаків чотирьох сіл (Підстепне та Раденське Цюрупинського району Херсонської області, Старі Коні Зарічянського та Сварицевичі Дубровицького районів Рівненської області), усі інші – безпосередньо «в полі». Частина записів здійснено в рамках експедицій ДНЦЗКСТК (2024).

Ще зарано підбивати статистичні підсумки. Проте орієнтовна кількість записаних методом БКЗ пісень сягає близько 2000 творів:

- календарно-обрядові ~ 510;
- родинно-обрядові ~ 1060;
- ліричні ~ 490.

З найбільших проблем, з якими ми стикнулися в експедиціях при здійсненні цифрових БКЗ, були економія місця на носіях (CF карти, портативний чи зовнішній вінчестер) та нестача апаратури і, як наслідок, на деяких сеансах доводилося шукати альтернативні способи запису: по-перше, іноді фіксували в mp3-форматі (320 kbps), по-друге, окремих виконавців за-

писували на аналогову плівку касетного диктофона (але з використанням мікрофонних гарнітур).

При запису в mp3-форматі на диктофони M-audio виявилось, що вони не здатні впоратися технічно з поточним опрацюванням і перетворенням сигналу з вхідного у mp3-формат, допускають періодичні мілісекундні пропуски в запису, через що страждає, першою чергою, тривалість певного фрагменту і, другою чергою, може бути втрачена висотність фіксованого звуку на конкретній доріжці. Це не кінцева втрата запису виконання пісні, оскільки паралельно завжди відбувався цифровий стереозапис сеансу, за яким можна встановити недостаючу. Тривалість утраченого сигналу на різних апаратах і записах різна, але на сеансах з дрібною мелізматиною ці втрати досить таки відчутні. Також ця вада значно ускладнює зведення треків, оскільки синхронізація такого матеріалу в подальшому неможлива в автоматичному режимі без попередньої нарізки на цілісні фрагменти. Саму проблему виявляли часто після запису при прослуховуванні. Частково її причина, ймовірно, у «старінні» техніки, невідповідності параметрів пристроїв потребам запису. Цифрові диктофони M-audio використовували, оскільки їх було у власності збирачів кілька штук (однотипних і взаємозамінних), що було зручно для звукооператора сеансу.

Із часом диктофони втратили можливість працювати автономно через конструктивну особливість – вбудовану незамінну батарею, що скорочувало час запису. Для подовження роботи використовували блок безперебійного живлення і USB-адаптери живлення диктофонів від електромережі (утім, це вносило шумові технічні погіршення від роботи адаптерів). Для вирішення цього питання автор зібрав саморобні power-банки з USB-підключенням і використанням звичайних батарейок чи акумуляторів. Це дало можливість уникнути зайвого шуму і продовжити тривалість «чистого» запису.

Використання касетних диктофонів у «цифрову епоху» було (і продовжує бути) вимушеною мірою 1) за виходу з ладу цифрового диктофону або 2) за кількості виконавців, більшої за наявну кількість цифрових каналів. Головна вада цього запису – можливий «зашкал» вхідного сигналу внаслідок відсутності індикації та можливості регулювання. Проте застосовані моделі касетних диктофонів усе ж могли записувати два окремі канали кожен, що було важливо для мети запису, а при виявленні проблеми під час налаштування апаратури або під час запису – змінювалося положення мікрофону в гарнітурі, що зменшувало тиск сигналу. Втім, до використання касетних диктофонів вдавалися лиш у крайніх випадках. Зазвичай ці канали обслуговували молодших виконавців, які демонстрували порівняно гірше володіння традиційним репертуаром і манерою.

Для цифрових БКЗ характерне не «чистове виконання», як для студійного запису, а спів у режимі інтерв'ю – опитування й пригадування. Тільки при повторах пісень або в разі запису добре зіспіваного гурта, вдавалося записати якісне виконання, яке могло би задовольнити вимоги аудіовидання. Переважна ж частина пісень має задовільний рівень виконання,

проте вони надзвичайно цінні для наукових досліджень і реконструкторського виконавства. Тому наявність цифрових БКЗ важко переоцінити.

У 2017 році виникла пауза в організації багатоканальних записів унаслідок спаду експедиційної активності. Сольні ж сеанси або нескладна фактура з тембральним контрастом співачок не вимагали застосування методу БКЗ.

З початком пандемії COVID-19 експедиційні виїзди було тимчасово припинено. Повномасштабне воєнне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року щонайменше на рік відтермінувало експедиційну роботу, оскільки перед українськими етномузикологами постала актуальна задача врятувати аналогові та цифрові аудіо від знищення російськими ракетно-дроновими ударами.

Теренові дослідження з використанням БКЗ було продовжено у 2023 році. Дві експедиції 2024 року мали на меті фронтальне обстеження Коростенщини та Богуславщини. У цих експедиціях автор з М. Скаженик опинилися перед фактом, що є сенс записувати на різні канали лише кількох учасників гурту (щоб відокремити їх від «групи підтримки», яка недостатньо добре володіє знаннями традиції). Часто взагалі неможливо зібрати гурт для здійснення БКЗ.

Останніми роками, коли зібрати повноцінний співочий гурт стає дедалі важче, справжні багатоканальні записи на різні мікрофони застосовуються все рідше. Окрім того, малокількісні гурти з двох (рідше трьох) співаків (серед яких далеко не всі виконавці можуть бути однаково вправні у співі) часто вже не вимагають розгортання багатомікрофонних гарнітур. У випадках сольних сеансів, які останніми роками переважають у нашій експедиційній практиці, науковцям знову доводиться повертатися до «дідівських» методів псевдо-багатоканального запису, аби бодай якось з'ясувати фактуру пісні.

Висновки

Накопичений за останні майже 50 років масив цифрових багатоканальних записів становить важливу сторінку експедиційної діяльності Київської лабораторії етномузикології. Ці матеріали значно допоможуть у меліаналітичних дослідженнях та співочій практиці. Київські етномузикологи часто звертаються до методу БКЗ, оскільки вивчають переважно багатоголосні пісенні традиції (і мова тут не лише про складну поліфонію середньонаддніпрянських пісень, але й про різноманітну й рясно орнаментовану гетерофонію Полісся).

Співробітники ЛЕК, не чекаючи стороннього фінансування, самі докладали зусиль у пошуку різноманітних способів реалізації планів фіксації багатоголосної фактури.

Окрім автора, який вирішував поставлені перед ним звукооператорські задачі, до процесу тематичних експедицій з метою фіксації БКЗ були активно залучені як організатори і ведучі сеансів Євген Єфремов, Ірина Клименко, Маргарита Скаженик, Ірина Данилейко, Галина Пшенічка.

В історії формування колекції багатоканальних аудіозаписів Київської лабораторії етномузикології виокремлено кілька основних етапів. Перший етап становить період аналогових БКЗ на касетах. Це різні

способи фіксації народного багатоголосся без спеціальної апаратури. Перехідний етап поєднував у собі як аналогову, так і цифрову апаратуру. Наступний ключовий етап ознаменовано переходом на спеціальну власноруч розроблену багатомікрофонну гарнітуру та цифрові записувальні пристрої для БКЗ. Основними перевагами авторської розробки, яку застосовували в цифрову епоху БКЗ, є зручність, економічна доступність, мобільність у польових експедиційних умовах та природність процесу спілкування співаків під час гуртового сеансу.

Метод польового багатоканального запису було використано збирачами у понад 70-ти селах в різних регіонах України (Полісся, Середня Наддніпрянщина, Східне Поділля, Волинь, Степ), а також на етнічних українських землях за межами сучасного адміністративного кордону (Берестейщина).

Для опрацювання та аналізу багатоканальних записів співробітники Лабораторії етномузикології використовують сучасне програмне забезпечення для синхронізації аудіоматеріалів, але переважно в безкоштовних версіях з відкритим кодом або у trial-версіях унаслідок недоступної вартості оригінальних програм.

Упорядкування даних про БКЗ цифрового архіву Лабораторії етномузикології НМАУ дозволить наго-

лосити на його важливості для наукових досліджень, укласти перелік необхідних робіт з упорядкування та обґрунтування для закупівлі, наприклад, ліцензійного програмного забезпечення й пошуку додаткового фінансування нових експедиційних тематичних виїздів.

Станом на кінець 2024 року далеко не всі БКЗ скопійовані в цифровому архіві ЛЕК, адже значна частина матеріалів – це приватні записи співробітників власним коштом. До недавнього часу не було ресурсів для копіювання матеріалів таких об'ємів. Але всевітня інтернет-платформа Google надала хмарний простір для НМАУ імені П. І. Чайковського (а відповідно й для ЛЕК). Окрім того, для лабораторії було придбано стаціонарне серверне сховище, тому в 2024 році відповідний простір в архіві почали активно наповнювати й упорядковувати.

Хоча співробітники ЛЕК здійснювали багатоканальні записи недосконалою апаратурою, вони встигли зафіксувати чимало зразків українського багатоголосся, оскільки це відбувалося за кожної ліпшої нагоди і завдяки відповідному ресурсному забезпеченню. Сучасні цифрові технології опрацювання та презентації музичної інформації дозволять увести ці записи у користувацький обіг науковців і співаків-практиків.

Цитована література та джерела

- Бот, М. (2014). *Проект Поліфонія: Онлайн-архів музичного фольклору*. Режим доступу: <https://www.polyphonyproject.com/uk> (Дата звернення: 2024-11-20).
- Бот, М. (2017). Крячківка. *Проект Поліфонія: Онлайн-архів музичного фольклору*. Режим доступу: <https://www.polyphonyproject.com/uk/records?L=%5B%27Крячківка%27%2C%27Полтавська%27%2C%27Область%27%5D> (Дата звернення: 2024-11-20).
- Гринюк, П., Сидорін, А. (Упор.). (1987). *Українська РСР. Адміністративно-територіальний устрій: на 1 січня 1987 року*. Київ. 504 с. ДНЦЗКСТК (2024). *Державний науковий центр захисту культурної спадщини від техногенних катастроф*. [Сайт]. Режим доступу: <https://kulturapolissia.org.ua/uk/> (Дата звернення: 2024-11-20).
- Клименко, І., Мурзина, О. (2008). *Київська Лабораторія етномузикології. Проблеми етномузикології*, 3. 1992–2007. Київ. 154 с.
- Коробов, О. (2011). Польовий багатоканальний аудіозапис народномузичних творів в Україні: з практики звукооператора. *Вісник Львівського університету. Серія «Мистецтвознавство»*. Вип. 10, 208–223. Львів.
- Скаженник, М. (2018). Купальська традиція села Леґедзине (Східне Поділля): стилістичні зміни на межі XX і XXI століть. *Проблеми етномузикології*, 13, 183–205. Київ.

References

- Bot, M. (2014). *Proekt Polifoniia: Onlain-arkhiv muzychnoho folkloru [Polyphony Project: Online Archive of Musical Folklore]*. URL: <https://www.polyphonyproject.com/uk> (accessed 22.11.2024) [in Ukrainian, English].
- Bot, M. (2017). Kryachkivka [Kryachkivka]. *Proekt Polifoniia: Onlain-arkhiv muzychnoho folkloru [Polyphony Project: Online Archive of Musical Folklore]*. URL: <https://www.polyphonyproject.com/uk/records?L=%5B%27Крячківка%27%2C%27Полтавська%27%2C%27Область%27%5D> (accessed 22.11.2024) [in Ukrainian, English].
- Hryniuk, P., Sydorin, A. (Ed.). (1987). *Ukrainska RSR. Administratyvno-terytorialnyi ustroi: na 1 sichnia 1987 roku [Ukrainian SSR. Administrative-Territorial Structure: as of January 1, 1987]*. Kyiv. 504 p. [in Ukrainian].
- DNTsZKSTK (2024). *Derzhavnyi naukovyi tsentr zakhystu kulturnoi spadshchyny vid tekhnohennykh katastrof: Sait [State Research Center for the Preservation of Cultural Heritage from Technological Disasters]*. [Website]. URL: <https://kulturapolissia.org.ua/uk/> (accessed 22.11.2024) [in Ukrainian].
- Klymenko, I., Murzyna, O. (2008). *Kyivska Laboratoriia etnomuzykologhii. Problemy etnomuzykologhii [The Kyiv Laboratory of Musical Ethnology. Problem of Music Ethnology]*. Iss. 3, 154 p. Kyiv. [in Ukrainian].
- Korobov, O. (2011). *Polovyi bahatokanalnyi audiozapys narodnomuzychnykh tvoriv v Ukraini: z praktyky zvukooperatora [Field multichannel audio recording of folk music in Ukraine: from the practice of a sound engineer]*. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia «Mystetstvoznavstvo» [Lviv University Bulletin. Series «Art Studies»]*. Iss. 10, 208–223. Lviv. [in Ukrainian].
- Skazhenyk, M. (2018). *Kupalska tradytsiia sela Lehedzyne (Skhidne Podillia): stylistychni zminy na mezhi XX i XXI stolit [Midsummer tradition of Lehedzyne village (Eastern Podillia): the stylistic changes on the verge of the twentieth and twenty-first centuries]*. *Problemy etnomuzykologhii [Problem of Music Ethnology]*. Iss. 13, 183–205. Kyiv. [in Ukrainian].

Додатки

Таблиця 1. Багатоканальні записи епохи «аналогового періоду» аудіозапису

Експедиція	ЛЕК-83-01
Організатор	Київська державна консерваторія (КДК), Олена Мурзина
Мета	розвідка
Код (шифр) архіву	оК 16, 17, 18; оБ 4, 5; ЭМП-2; Бл №1, 2, 4, 7 РП-8
Дата	1983.07.03
Місцевість	Чернігів: Срібне: Сокиринці
Адміністративний код	1339
Учасники експедиції (сеансу)	Керівник групи (ведучий сеансу): Олена Кубяк (Чекан) Учасники: Юрій Чекан, Ніна Керімова, Галина Овчаренко
Апаратура для БКЗ	Три портативні магнітофони (тип не встановлено)
Технічні характеристики	Аналоговий запис, касети МК Свема-82:60
Метод запису	Багатомікрофонний (3 магнітофони)
Кількість співаків/ліній з БКЗ	3 (1915, 1924, 1955) / 3
Кількість пісень з БКЗ	3
Жанри	Ліричні (3: звичайна 2, чумацька 1)
Характеристика матеріалу	Унікальне виконання, сільський вуличний спів
Характеристика якості запису	Запис середньої якості, один канал містить два голоси (з «зашкалом»)
Необхідні дії для опрацювання	Потребує дій з опрацювання записів від шумів, реставрації індивідуального звучання, мастеринг каналів
Експедиція	ЛЕК-85-01
Організатор	КДК, Олена Мурзина, Євген Єфремов
Мета	розвідка
Код (шифр) архіву	оК 46, оБ 7 (21-43); графоархів: КСЗ№2; ЕМП-4; Бл. 2; РП-10; ТП-5(21-42); ФА-1
Дата	1985.01.25 (ввечері в клубі)
Місцевість	Чернігів: Козелець: Блудше
Адміністративний код	499
Учасники експедиції (сеансу)	Керівник (ведучий): Олена Мурзина, Євген Єфремов Учасники: Ірина Клименко, Ніна Керімова, І. К. Моїсєєв.
Апаратура для БКЗ	3 касетні магнітофони («Весна ?) із зовнішніми мікрофонами
Технічні характеристики	Аналоговий запис, БКЗ на касети TDK:D60
Метод запису	Багатомікрофонний («3-канальний запис»)
Кількість співаків/ліній з БКЗ	10 (1919-1949) / 3 (по 3-4 співачки)
Кількість пісень з БКЗ	23 (22)
Жанри	Весільні (23: «в суботу», дружки - 8, «коровай» -14, «вільце» - 1)
Характеристика матеріалу	Фольклорний ансамбль. «Весільний» сеанс
Характеристика якості запису	Запис середньої якості
Необхідні дії для опрацювання	Пошук касет каналів БКЗ або схеми копіювання (оригінал запису перенесено на катушку через дороговизну і дефіцит компакт-касет). Потребує дій з опрацювання записів від шумів, реставрації індивідуального звучання, мастеринг каналів
Експедиція	ЛЕК-85-02
Організатор	КДК
Мета	Розвідка
Код (шифр) архіву	оК 61; Е-1985; ЭМП-5; Бл.№5 (с.44)
Дата	1985.07.13
Місцевість	Черкаси: Тальне: Нова Павлівка (запис в Криві Коліна)
Адміністративний код	561 (запис в 559)
Учасники експедиції (сеансу)	Керівник (ведучий): Олена Шевчук Учасники: Ніна Керімова, Ольга Суржа
Апаратура для БКЗ	Касетний магнітофон «Весна»
Технічні характеристики	Аналоговий запис, касети Свема-84:МК60-1
Метод запису	Псевдо-БКЗ: демонстрація вивідної лінії на основі попередньо записаної основної («запис внакладку з собою» – Прим. з реєстру сеансів ЛЕК)
Кількість співаків/ліній з БКЗ	1 (1910) / 2
Кількість пісень з БКЗ	11 (10)

Жанри	Веснянки (7), ліричні (2)
Характеристика матеріалу	БКЗ в сеансі не наскрізний, а лише кілька обраних пісень (пісні записано не повністю, а в скороченому об'ємі для демонстрації голосової лінії). Записано виконання однієї співачки.
Характеристика якості запису	Погана якість звучання Присутній шум записуючої техніки
Необхідні дії для опрацювання	Чистка, реставрація запису, мастеринг каналів
Експедиція	ЛЕК-87-03
Організатор	КДК: офіційна студентська експедиція (Лист №637 від 12.06.1987р.), керівники Євген Єфремов, Олена Шевчук
Мета	Фронтальне обстеження народнопісенної/народномузичної традиції Уманщини. Запис в клубі: багатоканальний
Код (шифр) архіву	оК 137, 138, 142, 147; ЭМП-9; Блокнот-3 (с. 51-63); ТТ-10
Дата	1987.07.01
Місцевість	Черкаси: Умань: Ятранівка
Адміністративний код	345
Учасники експедиції (сеансу)	Керівник (ведучий): Євген Єфремов Учасники: Людмила Козачок, Ірина Клименко, Алла Загайкевич, Петро Товстуха, Ірина Бухвалова
Апаратура для БКЗ	4(?) магнітофони з зовнішніми мікрофонами
Технічні характеристики	Аналоговий запис, касети Свема-87:МК60-2
Метод запису	Псевдо-БКЗ: 7 співаків розподілено за функціями між записуючими пристроями (заспів: 2+1, вивід-2, основний-3)
Кількість співаків/ліній з БКЗ	7 (1909-1939) / 3
Кількість пісень з БКЗ	оК 137: 2й канал: 1-10 оК 138: загальний запис (сплутані сторони Б і А): 3-10 і 1-2 оК 142: 3й канал: пісні 1-4 (?) оК 147: 1й канал: пісні 1-7, 10
Жанри	Ліричні (7), жартівливі (3)
Характеристика матеріалу	Сеанс БКЗ спеціальний. Записано 10 пісень (на окремі канали тільки деякі пісні, не повністю – для демонстрації партії). В кожному каналі акцентовано спів одного з кількох виконавців – інші «тихо»
Характеристика якості запису	Присутній фоновий шум запису, періодичний ритмічний шум касети (механізму записуючої апаратури, 'tap' мікрофону чи мірний туп ногою)
Необхідні дії для опрацювання	Часо-просторова реконструкція сценарію і схеми запису сеансу (експедиції) Деталізація наявних і укладання наново втрачених реєстрів Чистка, реставрація записів, відновлення послідовності, мастеринг каналів
Експедиція	ЛЕК-87-03
Організатор	КДК: офіційна студентська експедиція (Лист №637 від 12.06.1987р.), керівники Євген Єфремов, Олена Шевчук
Мета	Фронтальне обстеження народнопісенної/народномузичної традиції Уманщини.
Код (шифр) архіву	оК 139; ЭМП-9; Блокнот-3 (с. 77-98); ТТ-11
Дата	1987.07.04
Місцевість	Черкаси: Умань: Острівець
Адміністративний код	615
Учасники експедиції (сеансу)	Керівник (ведучий): Євген Єфремов Учасники: Людмила Козачок, Ірина Бухвалова
Апаратура для БКЗ	1 магнітофон, тип не встановлено
Технічні характеристики	Аналоговий запис, касети Свема-87:МК60-2
Метод запису	Псевдо-БКЗ
Кількість співаків/ліній з БКЗ	1 (+ Є. Єфремов для повтору пісні) / 2 (фрагменти)
Кількість пісень з БКЗ	8
Жанри	Ліричні (8)
Характеристика матеріалу	Сеанс з псевдо-БКЗ: послідовний повторний запис фрагменту пісні з демонстрацією верхнього голосу на фоні тихого нижнього у виконанні записувача. Записано 8 ліричних пісень (другий голос на повторі – тільки фрагменти для демонстрації партії)
Характеристика якості запису	Присутній фоновий шум запису, періодичний ритмічний шум касети (механізму записуючої апаратури, 'tap' мікрофону чи мірний туп ногою)
Необхідні дії для опрацювання	Чистка, реставрація записів, мастеринг каналів

Експедиція	ЛЕК-88-02.3
Організатор	КДК, Євген Єфремов
Мета	Розвідка
Код (шифр) архіву	оК-202, -203, -204 (псевдо-БКЗ), -205 +; ЭМП-; Э-1988; ТТ-14; ЖРЕМ-Кн.8
Дата	1988.07.07-08
Місцевість	Черкаси: Корсунь-Шевченківський: Гута-Стеблівська (запис в Маньківка: Маньківка)
Адміністративний код	388 (запис в 436)
Учасники експедиції (сеансу)	Керівник (ведучий): Олена Шевчук Учасники: Микола Ковалінас
Апаратура для БКЗ	Магнітофони з мікрофоном
Технічні характеристики	Аналоговий запис, касети Свема-87:МК60-5
Метод запису	Псевдо-БКЗ: демонстрація вивідної лінії на основі попередньо записаної основної («запис методом накладання» – Прим. з реєстру сеансів ЛЕК)
Кількість співаків/ліній з БКЗ	1 (1912) / 2
Кількість пісень з БКЗ	10
Жанри	Ліричні (6: чумацьких 4, балади 2)
Характеристика матеріалу	БКЗ в сеансі не наскрізний, а лише кілька обраних пісень (кас оК-204, пісні записано не повністю, а в скороченому об'ємі для демонстрації голосової лінії). Записано виконання 1-ї співачки (1912)
Характеристика якості запису	Достатньо чіткий запис Присутній шум записуючої техніки
Необхідні дії для опрацювання	Чистка, реставрація запису, мастеринг каналів
Експедиція	ЛЕК-89-04
Організатор	КДК, Світлана Копил
Мета	Фронтальне обстеження народномузичної традиції східних окраїн Поділля
Код (шифр) архіву	оК 256, 257, ЖРЕМ-10; ТП-21
Дата	1989.06.30
Місцевість	Кіровоград: Олександрівка: Красносілка (зап. в Черкаси: Христинівка: Талалаївка)
Адміністративний код	791 (запис в 655)
Учасники експедиції (сеансу)	Керівник (ведучий): Світлана Копил Учасники: Віола Артеменко, Елеонора Бровенко, Борис Стронько
Апаратура для БКЗ	2 магнітофони, тип не встановлено
Технічні характеристики	Аналоговий запис, касети Свема-89:МК60-6
Метод запису	Псевдо-БКЗ: демонстрація вивідної лінії на основі попередньо записаної основної («запис вкладки» – Прим. з реєстру сеансів ЛЕК»)
Кількість співаків/ліній з БКЗ	1 (1927) / 2
Кількість пісень з БКЗ	4
Жанри	Ліричні (4)
Характеристика матеріалу	На сеансі записано 5 пісень, з них 4 – БКЗ. Записано виконання однієї співачки
Характеристика якості запису	Достатньо чіткий запис Присутній шум записуючої техніки
Необхідні дії для опрацювання	Чистка, реставрація запису, мастеринг каналів
Експедиція	ЛЕК-03-08*ДРЕ
Організатор	Євген Єфремов, Ірина Клименко, Тетяна Сопілка
Мета	Багатоканальний запис, відео
Код (шифр) архіву	оКл 96 та СТМ, ОХР
Дата	2003.09.27-28
Місцевість	Київ: Чорнобиль: Збраньки
Адміністративний код	1292
Учасники експедиції (сеансу)	Керівник (ведучий): Євген Єфремов, Ірина Клименко, Тетяна Сопілка Учасники: Ганна Охрімчук, Олена Шевчук, Сергій Охрімчук, Олена Гончаренко, Мар'яна Мархель
Апаратура для БКЗ	Магнітофони аналогові (І. Клименко: Sony Walkman Professional D6C, Т. Сопілка, Г. Охрімчук – невідомо)
Технічні характеристики	Аналоговий запис, касети BASF:90
Метод запису	Багатомікрофонний запис (3 магнітофони з мікрофонами)
Кількість співаків/ліній з БКЗ	7 (1934-1946) / 3
Кількість пісень з БКЗ	9 (6)

Жанри	Веснянки (7), ліричні (2)
Характеристика матеріалу	БКЗ в сеансі не наскрізний, а лише кілька обраних пісень. Записано виконання 7х місцевих співачок на 3 лінії (1934-1946 років народження).
Характеристика якості запису	Достатньо чіткий запис Присутній шум, фонове перемагнічування
Необхідні дії для опрацювання	Інтерв'ювання історії запису Пошук даних про апаратуру та аудіозаписів окремих каналів (є Кан. 1 та один бракований запис). Чистка, реставрація запису, відокремлення і мастеринг каналів

Таблиця 2. Багатоканальні записи «перехідного етапу» із застосуванням цифрового аудіозапису

Експедиція	Єфремов-2004
Організатор	ДНЦЗСТК
Мета	Багатоканальний запис
Код (шифр) архіву	Чорнобиль-2004, Єфр-1, -2, -3
Дата	2004.11.29
Місцевість	Київ: Чорнобиль: Теремці
Адміністративний код	1147
Учасники експедиції (сеансу)	Керівник (ведучий): Євген Єфремов Учасники: Сергій Марченко (аудіо/відео оператор), Микола Семиног, Мирон Стахів
Апаратура для БКЗ	Аналогові рекордери з мікрофонами
Технічні характеристики	Аналоговий запис, копії на касетах TDK:T190
Метод запису	Багатомагнітофонний (паралельно зі стерео аудіо- та відеозаписом)
Кількість співаків/ліній з БКЗ	4 / 3
Кількість пісень з БКЗ	9 (6)
Жанри	Веснянки (7), ліричні (2)
Характеристика матеріалу	БКЗ в сеансі не наскрізний, а лише кілька обраних пісень. Записано виконання 3х місцевих співачок (1925, 1933, 1936). Кас. 1 – голос 4, Кас. 2 – голоси 1, 3, Кас. 3 – голос 1
Характеристика якості запису	Достатньо чіткий запис Присутній шум, фонове перемагнічування
Необхідні дії для опрацювання	Чистка, реставрація запису, відокремлення і мастеринг каналів; пошук мікшованого запису та каналу 2
Експедиція	Скаженик-2007
Організатор	Олег Коробов, Маргарита Скаженик
Мета	Розвідка. Принагідний псевдо-багатоканальний запис
Код (шифр) архіву	оК
Дата	2007.05.27
Місцевість	Житомир: Попільня: Романівка
Адміністративний код	1386
Учасники експедиції (сеансу)	Керівник (ведучий): Маргарита Скаженик Звукооператор: Олег Коробов
Апаратура для БКЗ	Диктофон аналоговий Sony Walkman WM-GX614
Технічні характеристики	Аналоговий запис, касети TDK:D90 Відеозапис (miniDV, Panasonic NV-MX 500EN)
Метод запису	Псевдо-багатоканальний запис (методом «бігаючого» диктофону)
Кількість співаків/ліній з БКЗ	5 / 3
Кількість пісень з БКЗ	34
Жанри	Лірика (10), жнива (3), осінь (1), весілля (15)
Характеристика матеріалу	Використання доступної аналогової апаратури для БКЗ
Характеристика якості запису	Аналоговий почерговий аудіозапис виконавців під час гуртового виконання (одночасно наскрізний цифровий стерео аудіо- і відеозапис)
Необхідні дії для опрацювання	Мастеринг каналів
Експедиція	ПРП-43-07=ЛЕК-07-05
Організатор	ЛЕК, Ірина Клименко
Мета	Багатоканальний запис; спеціальний візит для глибокого вивчення репертуру і манери
Код (шифр) архіву	оКл 107-109
Дата	2007.07.21

Місцевість	Рівне: Зарічне: Старі Коні Рівне: Дубровиця: Переброди
Адміністративний код	331, 352
Учасники експедиції (сеансу)	Керівник (ведучий): Ірина Клименко Звукооператор: Северин Данилейко Учасники: Олексій Нагорнюк, учасники фольклорного ансамблю «Гуртоправці»
Апаратура для БКЗ	Магнітофон аналоговий Sony Walkman Professional D6C Ноутбук + звукова карта + студійний мікрофон Behringer
Технічні характеристики	Аналоговий запис, касети ТДК:FE90; ТДК:D90. Цифровий аудіо-, відеозапис
Метод запису	Багатоканальний запис
Кількість співаків/ліній з БКЗ	Старі Коні: 3+2 (1936-1937) / 2+2 Переброди: 3 (1932-1941) / 3
Кількість пісень з БКЗ	Старі Коні: 34 (31) Переброди: 21
Жанри	Старі Коні: лірика (10), жнива (3), осінь (1), весілля (15), псалм (1), похорон (1) Переброди: лірика (20: вивідна 12, невивідна 8), жнивна (1)
Характеристика матеріалу	Використання різних типів доступної апаратури з різними параметрами БКЗ в сеансах наскрізний
Характеристика якості запису	Аналоговий запис, цифровий запис (частина пошкоджена), є відеозапис
Необхідні дії для опрацювання	Реконструкція сценарію і схем запису, пошук-реставрація втраченої частини цифрових записів, мастеринг каналів
Експедиція	ЛЕК-07-07
Організатор	ЛЕК: Маргарита Скаженик, Олег Коробов
Мета	Фронтальне обстеження народномузичної традиції басейну нижньої течії річки Уборть. Цифровий аудіо-, відео-, принагідний багатоканальний запис
Код (шифр) архіву	оК
Дата	2007.08.22: Лельчиці: Балажєвичі, Лешня 2007.08.25: Лельчиці: Буда-Лельчицькая 2007.08.26: Лельчиці: Нове Полісся 2007.08.28: Лельчиці: Дуброва
Місцевість	Гомель: Лельчиці
Адміністративний код	-
Учасники експедиції (сеансу)	Керівник (ведучий): Маргарита Скаженик Звукооператор: Олег Коробов
Апаратура для БКЗ	Диктофони аналогові Sony Walkman WM-GX614, SONY Walkman WM-GX322
Технічні характеристики	Аналоговий запис для БКЗ, касети TDK:D90 Цифровий аудіо (ноутбук, аудіокарта Terratec Phase X24fw, мікрофон AKG C3000B), відеозапис (miniDV, Panasonic NV-MX 500EN)
Метод запису	Паралельний із загальним цифровим багатоканальний запис окремих виконавців на окремі аналогові диктофони з мікрофоном під час гуртового, дуетного співу
Кількість співаків/ліній з БКЗ	Балажєвичі, Лешня 5 / 2: весілля (14), лірика (14) Буда-Лельчицькая 3 / 1: жнивоголосіння (2), весілля (1), лірика (1) Нове Полісся 7 / 2: веснянки (8), колядки (6), весілля (23), лірика (9) Дуброва 4 / 2: колядки (3), веснянки (2), лірика (1)
Кількість пісень з БКЗ	Балажєвичі, Лешня – 28 (70 хв) Буда-Лельчицькая – 4 (10 хв) Нове Полісся – 46 (92 хв) Дуброва – 6 (21 хв)
Жанри	Лірика, жнивоголосіння, весілля, колядки, веснянки
Характеристика матеріалу	Загальний аналоговий або/та цифровий аудіо-, відеозапис та використання доступної аналогової апаратури для БКЗ
Характеристика якості запису	Якість аналогового запису – технічна, середня і хороша (в залежності від використаного диктофону), присутній шум, фонове перемагнічування
Необхідні дії для опрацювання	Реєстр сеансів, сканування польових зошитів, реконструкція схем запису, мастеринг каналів

Таблиця 3. Багатоканальні записи «цифрової епохи» аудіозапису

Дата	Область	Район (на дату запису)	Село	Кількість каналів	Тривалість БКЗ	Пісень БКЗ	Календ.-обряд.	Род.-обряд.	Ліричн.	Організатор	Ведучий сеансу	Асистент	Оператор	Відео
2009-07-13	Житомир	Ємільчине	Осівка	6	1:25	23	10	13	0	ЛЕК	МРГ	КАЧ	КРБ	miniDV
2009-07-14	Житомир	Ємільчине	Горбове	4	0:35	9	5	4	0	ЛЕК	МРГ	КАЧ	КРБ	miniDV
2009-07-14	Рівне	Сарни	Кричильськ	4	3:00	100	31	58	11	ЛЕК	К/ЛМ	КАЧ	КРБ	miniDV
2009-07-15	Рівне	Дубровиця	Сваричевичі	6	1:45	30	19	7	4	ЛЕК	К/ЛМ	КАЧ	КРБ	miniDV
2009-07-16	Рівне	Зарічне	Старі Коні	3	1:23	22	8	9	5	ЛЕК	К/ЛМ	КАЧ	КРБ	miniDV
2009-07-16	Рівне	Дубровиця	Березя	7	3:20	69	18	33	18	ЛЕК	К/ЛМ	КАЧ	КРБ	miniDV
2009-07-17	Рівне	Рокитне	Березове	3	3:57	83	12	66	5	ЛЕК	МРГ, К/ЛМ	КРБ	КРБ	miniDV
2009-07-18	Рівне	Рокитне	Дроздинь	4	2:34	37	6	22	9	ЛЕК	К/ЛМ	МРГ	КРБ	miniDV
2009-07-24	Рівне	Володимирець	Озеро	4	1:52	27	7	13	7	МНС	МРГ	КАІ	КРБ	miniDV
2009-07-25	Рівне	Володимирець	Городець	7	2:24	51	23	20	8	МНС	МРГ	КАІ	КРБ	miniDV
2009-07-26	Рівне	Володимирець	Велихів	2	1:28	41	9	22	10	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2009-08-01	Рівне	Володимирець	Хіночі	3	1:18	37	6	18	13	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2009-08-02	Рівне	Дубровиця	Осова	4	0:48	17	9	0	8	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2009-08-03	Рівне	Володимирець	Мульчиці	4	2:43	49	7	26	16	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2009-08-05	Рівне	Володимирець	Зелене	3	0:29	15	6	6	3	МНС	МРГ	КАІ	КРБ	miniDV
2009-08-05	Рівне	Володимирець	Бишляк	2	0:36	16	3	11	2	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2009-08-06	Рівне	Володимирець	Степангород	2	0:13	13	0	12	1	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2009-09-04	Херсон	Цюрулінськ	Підстепне	6	0:45	15	0	0	15	ЛЕК	МУР	КРБ	КРБ	miniDV
2009-09-04	Херсон	Цюрулінськ	Раденське	6	1:17	36	0	36	0	ЛЕК	К/ЛМ	КРБ	КРБ	miniDV
2009-09-20	Рівне	Зарічне	Старі Коні	3	1:22	8	3	3	2	ЛЕК	К/ЛМ	КРБ	КРБ	miniDV
2009-09-20	Рівне	Дубровиця	Сваричевичі	6	1:22	14	4	2	8	ЛЕК	К/ЛМ	КРБ	КРБ	miniDV
2010-05-09	Київ	Васильків	Барахти	4	2:19	52	6	20	26	ЛЕК	К/ЛМ, ДАН	МАМ	КРБ	miniDV
2010-05-09	Київ	Васильків	Тростинка	3	2:30	39	1	25	13	ЛЕК	К/ЛМ, ДАН	МАМ	КРБ	miniDV
2010-08-20	Чернігів	Бобровиця	Козацьке	7	3:32	44	13	24	7	ЛЕК	ДАН	ГТБ	КРБ	miniDV
2010-08-21	Чернігів	Варва	Антонівка	6	2:22	61	12	44	5	ЛЕК	ДАН	ГТБ	КРБ	miniDV
2010-08-22	Чернігів	Варва	Ожиньки	6	2:07	45	4	13	28	ЛЕК	ДАН	ГТБ	КРБ	miniDV
2010-08-23	Суми	Ромни	Волошівка	9	2:40	40	4	14	22	ЛЕК	ДАН	ГТБ	КРБ	miniDV
2010-08-25	Полтава	Лубни	Хитці	6	2:42	22	12	3	7	ЛЕК	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2011-06-22	Київ	Чорнобиль	Чапаївка*	6	2:45	41	16	9	16	ЛЕК	К/ЛМ	МРГ, МАМ	КРБ	miniDV
2011-06-23	Київ	Макарів	Фасова	4	1:46	36	3	27	6	ЛЕК	К/ЛМ	МРГ, МАМ	КРБ	miniDV
2011-07-10	Київ	Вишгород	Лютків	6	1:00	11	1	0	10	ЛЕК	МРГ	КАІ	КРБ	miniDV
2011-07-26	Житомир	Ємільчине	Середі	4	1:03	20	17	0	3	МНС	МРГ	КАІ	КРБ	miniDV
2011-07-30	Житомир	Ємільчине	Симаківка	6	1:17	17	0	5	12	МНС	МРГ	КАІ	КРБ	miniDV
2011-07-31	Житомир	Новоград-Вол.	Червона Воля	2	2:26	41	15	14	12	МНС	МРГ	КАІ	КРБ	miniDV

Дата	Область	Район (на дату запису)	Село	Кількість каналів	Тривалість БКЗ	Пісень БКЗ	Календ.-обряд.	Род.-обряд.	Ліричн.	Організатор	Ведучий сеансу	Асистент	Оператор	Відео
2011-08-01	Житомир	Ємільчине	Куліші	2	1:11	21	12	8	1	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2011-08-05	Житомир	Ємільчине	Осівка	4	1:20	43	4	39	0	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2011-08-08	Житомир	Новоград-Вол.	Курчиця	3	2:31	63	9	36	18	МНС	МРГ	КАІ	КРБ	miniDV
2012-06-16	Київ	Поліське	Вільшанка**	2	0:40	14	8	0	6	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2012-06-16	Київ	Поліське	Лубянка**	4	1:56	36	4	22	10	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2012-06-19	Київ	Володарка	Рубченки	3	1:16	25	16	0	9	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2012-06-20	Київ	Біла Церква	Яблунівка	4	1:43	26	10	5	11	ПР	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2012-06-24	Київ	Поліське	Лубянка***	5	1:28	35	9	20	6	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2012-06-24	Київ	Васильків	Велика Бугаївка	4	1:16	12	0	0	12	ПР	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2012-07-05	Київ	Сквира	Шамраївка	4	0:33	21	5	15	1	ПР	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2012-08-01	Волинь	Камінь-Каширський	Оленине	4	0:49	21	5	8	8	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2012-08-01	Волинь	Камінь-Каширський	Нуйно	2	2:24	58	13	39	6	МНС	КАІ	СЕМ	КРБ	miniDV
2012-08-06	Волинь	Камінь-Каширський	Видерта	4	1:46	42	21	15	6	МНС	МРГ	КАІ	КРБ	miniDV
2012-08-07	Волинь	Ратнів	Річиця	2	3:26	85	30	46	9	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	miniDV
2012-08-18	Брест	Дрогичин	Мікітск	4	2:34	34	9	19	6	ЛЕК	К/ЛМ	МРГ	КРБ	miniDV
2012-08-18	Брест	Івановічі	Молодово	3	1:08	26	3	21	2	ЛЕК	К/ЛМ	МРГ	КРБ	miniDV
2012-08-19	Брест	Пінск	Клетная	3	3:21	54	11	29	14	ЛЕК	К/ЛМ	МРГ	КРБ	miniDV
2012-08-21	Брест	Столін	Оздамічі	2	1:32	24	7	9	8	ЛЕК	К/ЛМ	МРГ	КРБ	miniDV
2013-08-03	Чернігів	Чернігів	Золотинка****	6	0:39	9	0	0	9	ПР	ФЕТ	МРГ	КРБ	miniDV
2013-10-13	Житомир	Попільня	Романівка	2	2:53	15	0	11	4	ПР	МРГ	ЛУК	КРБ	miniDV
2016-03-06	Волинь	Маневичі	Чорниж	3	2:21	15	0	0	15	ЛЕК	К/ЛМ	TAT, HAГ	КРБ	miniDV
2016-03-07	Волинь	Маневичі	Мала Осниця	4	3:42	90	8	75	7	ЛЕК	К/ЛМ	TAT, HAГ	КРБ	miniDV
2016-06-12	Житомир	Чуднів	Будичани	3	1:38	27	12	15	0	ПР	МРГ	ПШК	КРБ	miniDV
2016-06-13	Житомир	Чуднів	Дреники	4	0:48	17	2	10	5	ПР	МРГ	ПШК	КРБ	miniDV
2016-06-13	Житомир	Чуднів	Стовпів	4	1:51	29	16	11	2	ПР	МРГ	ПШК	КРБ	miniDV
2023-07-03	Житомир	Олевськ	Сердюки	2	2:05	35	2	31	2	ПР	МРГ	КРБ	КРБ	mp4
2024-07-11	Житомир	Коростень	Охотівка	4	0:29	4	4	0	0	МНС	МРГ	КРБ	КРБ	mp4
Загалом:				250	109:38:00	2062	510	1063	489					

Орг-р експ.: ЛЕК - Київська лабораторія етномузикології, МНС - Державний науковий центр захисту культурної спадщини від техногенних катастроф, ПР - приватна

Ведучий, асистент, оператор: МРГ - Маргарита Скаженник, К/ЛМ - Ірина Клименко, КРБ - Олег Коробов, ДАН - Ірина Данилецько, КАЧ - Галина Пшенічкіна, КАІ - Анна Коломицева, ФЕТ - Ілля Фетисов, СЕМ - Микола Семиног, МАМ - Мар'яна Мархель, ПШК - Владислав Пешкін, ЛУК - Анна Лукьянова,

НАГ - Олексій Нагорнюк, ТАТ - Владислав Татаров, ГГБ - Галина Гончаренко. ** Запис здійснено від переселенців в с. Лубянка Васильківського р-ну Київської обл.

*** Запис здійснено від переселенців в с. Полудинівка Макарівського р-ну Київської обл. **** Запис здійснено в селі Пирогів (Національний музей архітектури та побуту України, Київ). **Дані щодо кількості пісень орієнтовні, оскільки укладені на основі чорнових реєстрів.**

Світлини з експедицій



2011 рік, с. Оленине Камінь-Каширського р-ну Волинської обл.



2011 рік, с. Річиця Ратнівського р-ну Волинської обл.



2012 рік, с. Мікітск Драгічинського р-ну Брестської обл.



2024 рік, с. Охотівка Коростеньського р-ну Житомирської обл.

Oleg Korobov

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7820-1492>
PhD student, Department of Ukrainian Music History and Music Folk Studies
Ukrainian National Tchaikovsky Academy Of Music
Architect Horodetskyi St.,1-3/11, 01001 Kyiv, Ukraine
Тел.: +38 097 9373496; e-mail: kiev.maestro@gmail.com

FIELD MULTI-MICROPHONE RECORDINGS IN THE ARCHIVE OF THE KYIV LABORATORY OF MUSIC ETHNOLOGY (1983-2024)

Multitrack recordings of song folklore are extremely relevant, as they provide important information for analyzing chants melodies and their performance reconstruction. The funds of the Problematic Research Laboratory of Music Ethnology in The Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music (UNTAM) have accumulated a considerable array of multitrack audio recordings over the past fifty years. Information about these materials has not received proper coverage within the ethnomusic community.

The purpose of the article is to form the digital collection of multitrack recordings of song folklore (including digitized analog recordings) stored in the funds of the Kyiv Laboratory of Music Ethnology. The source base consists of the recordings made by UNTAM staff and former students from 1980 to 2024. The main research methods are: historical approach, source research, interviews with the staff of the Laboratory of Ethnomusicology (the participants of the expeditionary trips), and direct observation during the fieldwork.

The first stage in the forming of the multitrack audio recording collection of the Kyiv Laboratory of Music Ethnology covers the period of analog cassette recording (1983-2009). These materials are extremely valuable as it was relatively easy to gather a singing group in a village back then. Moreover, the main informants were singers born before the Second World War or even before the First World War (in the 1910s and 1930s). Various methods of recording folk polyphony are as follows: record using several voice recorders, the moving microphone method, etc. The second stage, when the main array of multitrack audio recordings was accumulated, relates to the emergence of digital equipment and an economically affordable multi-microphone headset designed by the author (since 2009). More than 60 sessions conducted by the author partly or fully include the method of field multitrack recording with different microphones. The information about each expedition involving multitrack recording is presented in three tables at the end of the article (analog, transitional, and digital recordings).

Keywords: folk song, multitrack audio recording, digital audio archive, polyphony, folklore expedition.